

Є. Ю. Трубаєва

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРИ В МЕДІАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Є. Ю. Трубаєва. Розуміння культури в медіативному процесі

Означено розуміння поняття культури в медіативному процесі, який проаналізовано як засіб успішної комунікації рівноправних партнерів у крос-культурному середовищі в добу глобалізації. Розглянуто питання культурологічної емпатії як провідної складової процесу взаємодії особистостей в умовах мультикультурного суспільства, що зумовлює ефективну безконфліктну діяльність людини без втрати своєї індивідуальності. Доведено, що розуміння культурологічних особливостей розкриває потенціал нових можливостей, які забезпечують узгодженість дій соціальних суб'єктів на основі відповідних культурних цінностей.

Ключові слова: *медіація, культура, культурологічна емпатія, глобалізація, крос-культурне середовище, комунікація.*

Ye. Trubaieva. Conception of culture in the mediative process

The purpose of this paper is to highlight the integrated features of the “mediation” concept in the mediation and cultural context.

The methodology. The study investigates this issue by using the basic methods and principles of cultural studies as well as a number of theoretical research methods (analysis and synthesis, comparative (compared the views of scientists, traditions, values of different cultures), and terminological analysis.

The results. The paper highlights the understanding of the notion “culture” in the mediation process that is analyzed as a means of successful communication of equal partners in a cross-cultural environment in the age of globalization. It investigates the issues of cultural empathy as a leading component of the process of interaction of individuals in a multicultural society, which determines the effective conflict-free human activity without losing their individuality. It is proved that the understanding of cultural features reveals the potential of new opportunities that ensure the coherence of actions of social actors based on the relevant cultural values.

The topicality of this paper is in the generalization of the theoretical concepts in the modern science as for interpretation of interrelations of the phenomenon of culture and mediation.

The practical significance presupposes the ways of implementation of the theoretical cultural principles in the mediation process that enhances the performance.

Keywords: *mediation, culture, culturological empathy, globalization, cross-cultural environment, communication.*

Постановка проблеми. На тлі глобалізаційних процесів на початку ХХІ ст. дедалі більше загострюються питання налагодження діалогу культур, дослідження механізмів комунікації, медіаційна природа яких є очевидною. Володіння англійською мовою як міжнародною — недостатня умова для взаєморозуміння людей, узгодження міжкультурних відносин та нівелювання загрози конфлікту.

Отже, виникає потреба в дослідженні сутності гармонійної комунікації, що передбачає вміння виявляти відмінності індивідуальних та національних особливостей комунікаторів, формування в них навичок культурної адаптації, емпатії тощо. Усе це актуалізує культуру людини як її життєвий здобуток, частина якого належить їй уже після народження, а інша формується під впливом оточення. У цьому сенсі слушною є теза, згідно з якою «людина не лише розвивається в процесі освоєння нею культури, а й доповнює її новими елементами» (Шейко, 2021, с. 110).

Нині медіація позиціюється як нова міждисциплінарна галузь, окремий професійний напрям. На сучасному етапі існує немало досліджень, що розкривають зміст поняття «медіації» в міждисциплінарному аспекті, а саме: медіаційно-філософському, медіаційно-правовому, медіаційно-лінгвістичному, медіаційно-психологічному, медіаційно-педагогічному, медіаційно-соціальному тощо.

Зважаючи на вищенаведені чинники, **мета статті** — виконати дослідження інтегрованих особливостей поняття медіації в медіаційно-культурологічному контексті.

Відповідно до мети дослідження визначено його завдання:

1. Охарактеризувати тематичний тезаурус з метою визначення «тематичного поля» на базі аналізу філософської, лінгвістичної, культурологічної, юридичної та педагогічної літератури.
2. Розкрити питання культурологічної емпатії як провідної складової процесу взаємодії

особистостей в умовах мультикультурного суспільства.

3. Виявити суть поняття культури в медіативному процесі.

Для досягнення мети та отримання об'єктивної інформації з обраної наукової проблеми використовувалося декілька теоретичних методів дослідження (аналіз та синтез, порівняльний (зіставляли погляди вчених, традиції, ціннісні орієнтації представників різних культур)), культурологічний і термінологічний аналіз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що поняття культура і медіація часто використовуються в різних життєвих контекстах. Культура — це поняття, яке здається чимось зрозумілим, яким часто оперують навіть у повсякденних розмовах, але воно залишається таким тільки до того часу, коли його намагаються дефініціювати. Лінгвісти, історики, антрополози, філософи використовували різні підходи з метою окреслити сутність поняття, але й досі не можуть досягнути консенсусу. Культура як суто людський феномен — це певна даність, що частково вже належить кожному з нас від народження через особливий набір ДНК, а пізніше набувається протягом усього життя як результат нашої взаємодії з навколишнім світом. З одного боку, культура — невіддільна частина існування кожної людини, з іншого, це міра усвідомлення того, що криється в цьому надбанні, що привносить у життя та чи інша культура. Наприклад, слушним є запитання вченого антрополога, соціолога, філософа Франка Роберта Вівело: на чому базується культура, включає вона всі аспекти життєдіяльності людини чи стосується лише або здебільшого розумових процесів? (Vivelo, 1978).

Зауважимо, що поняття «медіації», яке походить від латинського «mediatio» (посередництво), виникло в давні часи саме в процесі здійснення комерційних та правових операцій. Його використовували в суспільних відносинах, де медіатор діяв як посередник. Так, феномен медіації в англійських джерелах тлумачиться здебільшого в юридичній, соціолінгвістичній сферах, зокрема в перекладацькій діяльності (G. Garzone (2003)), психологічному аспекті (M. Kondo (1997), H. Mikkelsen (1996), R. Taft (1981)) і розглядається, головним чином, у площині професійно орієнтованої діяльності відповідних фахівців у полікультурному середовищі.

Значним внеском у розробку проблеми є розвідки багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, які розглядали медіацію в контексті: 1) культурно-історичної психології (Л. С. Виготський (1982–1984));

- 2) культурологічної концепції та теорії культурного опосередкування (Ф. Ніцше (Ницше), В. Лекторский (2004));
- 3) лінгвокультурного посередництва (G. Garzone (2003), G. Zarate (2004));
- 4) міжкультурної комунікації і перекладознавства в контексті взаємодії представників різних культур (В. Комісаров (1984), В. Махінов (2013));
- 5) юриспруденції і права (Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський та ін., 2019).

Використання в різних галузевих та наукових контекстах породжує різночитання в тлумаченні явища. Звідси стає зрозуміло, що питання визначення понять і «культура», і «медіація» донині все ще актуальне й дискусійне.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім слід розглянути коло питань, які становлять основні ознаки тієї чи іншої культури. На їх базі людина ідентифікує себе, свою належність до культури чи субкультури або навпаки — відмежовує власну культуру від чужої. Така верифікація дозволяє виявити схожість у культурах, яка може вважатися ключем до налагодження спілкування і взаєморозуміння. Саме такий діалог закладає основу для продуктивних переговорів, медіації, водночас допомагаючи упередити проблеми, які можуть виникнути через не лише ділові або особисті непорозуміння, а і невміння або небажання визнавати культурні відмінності. Утім, необхідно не лише бажати вивчати культурні звичаї представників інших культур або субкультур, а й вчитися розуміти інших людей, не втрачаючи неповторності рідної культури, оскільки обидві культури, як рівноправні партнери, мусять взаємозбагачуватися, вчитися та прагнути кращого взаєморозуміння.

У цьому контексті слушною є концепція видатного українського культуролога В. Шейка (2021), який зазначає, що «народи і культури повинні вийти за межі стадії простої толерантності, якщо така існує, і піднятися до стадії активної і благодійної взаємної співпраці» (с. 13).

На нашу думку, аналізована проблема тісно пов'язана із культурологічною емпатією. *Емпатія* — це поняття, яке стосується когнітивних та емоційних реакцій людини на переживання іншого, її здатність зосередитися на стані іншої людини, розділити її систему ціннісних орієнтацій, відчувати та співпереживати. За словами Дж. Іган (2001), емпатія — це «здатність розуміти і проникати у світ іншої людини, а також передати їй це розуміння».

Іншими словами, культурна емпатія проявляється за умови ерудитності та розуміння співрозмовниками наявності культурних відмінностей, уміння висловлювати свої думки та ідеї без негативних оцінок ані на імпліцитному, ані експліцитному рівнях, з урахуванням і повагою культурних норм та цінностей співрозмовників. Ще в 1970-х рр. науковець Р. Вільямс (1972) наголошував на кореляції між загостренням конфліктів у суспільстві на тлі зростання нерівності та зниженням рівня міжгрупової емпатії. Як зазначає Мартін Л. Хоффман (2000) в праці «Емпатія і моральний розвиток», емпатія є непримітним емоційно-афективним клеєм, що скріплює людей та соціальні спільноти.

Крім того, слушним є висновок української дослідниці О. Гончар, сформульований нею на підставі вивчення феномену педагогічної взаємодії. Згідно з ним, організація конструктивної педагогічної взаємодії передбачає паритетність міжособистісних відносин суб'єктів навчального процесу; комунікативну компетентність; емпатію та рефлексивно-творчий підхід, що сприяє створенню сприятливої атмосфери довіри (Гончар, 2011, с. 25). Усвідомленість ціннісних орієнтацій становить самостійний вибір індивідом цих цінностей, що передбачає прийняття або неприйняття певних цінностей.

Отже, емпатія виступає як процес, що зумовлює вибір дій у ситуації конфлікту, таким чином визначаючи його розвиток.

Проте, як свідчить аналіз, людство, незалежно від культури, національності, має багато спільних ціннісних категорій, а саме любов, повітря, здоров'я, безпека або їжа. Саме ці питання можуть слугувати відправною точкою для налагодження конфлікту, тобто медіативним підґрунтям. Прикладом типу аксіологічної ідентифікації особистості можуть слугувати традиції, культурні звичаї та цінності, спільна мета певної спільноти, етнічні або національні інтереси тощо. Лише основоючись на положенні про схожість культур можливо пізнати культурні цінності, означити відмінності. Розуміння та емпативне ставлення до подібних і відмінних елементів культури зумовлює успішність медіативного процесу, де немає місця ігноруванню значущості культурних та субкультурних характеристик.

Висновки. Медіація — це глобальне явище, що стосується багатьох аспектів життєдіяльності людини. З позицій культурології (медіативно-культурологічне розуміння), медіацію слід уважати невіддільною складовою процесу людської взаємодії, учасникам якої притаманна

культурологічна емпатія. Розуміння культурологічних особливостей генерує потенціал нових можливостей, які забезпечують безконфліктність та успішність комунікативного акту, узгодженість дій соціальних суб'єктів на основі відповідних культурних цінностей.

Отже, медіація в культурологічному розумінні — це надійний шлях до успішної комунікації рівноправних партнерів у крос-культурному середовищі в добу глобалізації.

Перспективи подальших досліджень. Представлене дослідження не вичерпує всіх проблем, пов'язаних із культурологічними основами медіації. Серед перспективних напрямів вирішення наукової проблеми можна означити вивчення комунікативної природи крос-культурної взаємодії, а також особливості організації медіаційного процесу в полікультурному середовищі.

Список посилань

- Білик, Т., Гаврилюк, Р., Городиський, І. та ін. (2019). *Медіація у професійній діяльності юриста*. Екологія.
- Выготский, Л. С. (1982–1984). *Собрание сочинений*. (Т. 1–6).
- Гончар, О. В. (2011). *Розвиток ідеї педагогічної взаємодії учасників навчального процесу вищої школи у вітчизняній педагогічній думці (друга половина ХХ століття)*. [Автореф. дис. д-ра пед. наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди].
- Иган, Дж. (2001). Базисная эмпатия как коммуникативный навык. *Журнал практической психологии и психоанализа*, 1. <http://psyjournals.ru/mpj/2010/n1/27846.shtml>
- Комиссаров, В. Н. (1984). Перевод и языковое посредничество. *Тетради переводчика* (Вып. 21, с. 18–26).
- Лекторский, В. А. (2004). Деятельностный подход: смерть или возрождение? *Методологические проблемы современной психологии*. Т. Д. Марцинковская (Ред.). Смысл.
- Махінов, В. Н. (2013). *Теоретичні засади формування мовної особистості в історії розвитку європейського соціокультурного освітнього простору (середина ХІХ — початок ХХ ст.)*. [Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук, Східноукраїнський національний університет імені В. Даля].
- Ницше, Ф. *Рождение трагедии, или Эллинство и пессимизм*. https://books.google.ru/books?id=eF7WBQAAQBAJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Шейко, В. М. (2021). Медіація поліетносфери як феномену глобалізаційного культурного континууму. *Культура України*, 71, 7–16. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.071.01>

- Шейко, В. М., Кушнарєнко, Н. М. (2020). *Культурологічні та мистецтвознавчі дослідження: теорія і методологія*. ХДАК.
- Garzone, G. (2003). *Domain-specific English and language mediation in professional and institutional settings*. Arcipelago.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development*. <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam032/99029669.pdf>
- Kondo, M. et al. (1997). *Intercultural Communication, Negotiation, and Interpreting*. In Y. Gambier, D. Gile & C Taylor (Eds.).
- Mikkelson, H. (1996). *Community Interpreting: an emerging profession*.
- Taft, R. (1981). The role and personality of the mediator. In S. Bochner (Ed.), *The Mediating Person: bridges between cultures*. Schenkman.
- Vivelo, F. R. (1978). *Cultural Anthropology: Handbook: A Basic Introduction Paperback*. McGraw-Hill Education.
- Williams, R. M. (1972). Conflict and Social Order: A Research Strategy for Complex Propositions. *Journal of Social Issues*, 28, p. 11–27.
- Zarate, G., Gohard-Radenkovic, A., Lussier, D., Penz, H. (2004). *Cultural Mediation in Language Learning and Teaching*. Council of Europe. Strasbourg Cedex.
- References**
- Bilyk, T., Havryliuk, R., Horodyskyi, I. et al. (2019). *Mediation in the professional activity of a lawyer*. Ekoloheia. [In Ukrainian].
- Garzone, G. (2003). *Domain-specific English and language mediation in professional and institutional settings*. Arcipelago. [In English].
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development*. <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam032/99029669.pdf> [In English].
- Honchar, O. V. (2011). *Rozvytok idei pedahohichnoi vzaïmodii uchasnykiv navchalnoho protsesu vyshchoi shkoly u vitchyznianiï pedahohichnii dumtsi (druha polovyna XX stolittia)*. [Abstract of the dissertation of the doctor of pedagogical sciences, Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University]. [In Ukrainian].
- Igan, Dzh. (2001). Basic empathy as a communication skill. *Zhurnal prakticheskoy psikhologii i psikhoanaliza*, 1. <http://psyjournals.ru/mpj/2010/n1/27846.shtml> [In Russian].
- Komissarov, V. N. (1984). Translation and language mediation. *Tetradi perevodchika* (Issue 21, pp. 18–26). [In Russian].
- Kondo, M. et al. (1997). *Intercultural Communication, Negotiation, and Interpreting*. In Y. Gambier, D. Gile & C Taylor (Eds.). [In English].
- Lektorskii, V. A. (2004). Activity-based approach: Death or Rebirth? *Metodologicheskie problemy sovremennoy psikhologii*. T. D. Martsinkovskaia (Ed.). Smysl. [In Russian].
- Makhinov, V. N. (2013). *Theoretical principles of language personality formation in the history of development of the European socio-cultural educational space (middle of XIX — beginning of XX century)*. [Abstract of the dissertation for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences, V. Dahl East Ukrainian National University]. [In Ukrainian].
- Mikkelson, H. (1996). *Community Interpreting: an emerging profession*. [In English].
- Nietzsche, F. *Birth of Tragedy, or Hellenism and Pessimism*. https://books.google.ru/books?id=eF7WBQAAQBAJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [In Russian].
- Sheiko, V. M. (2021). Mediation of the polyethnosphere as a phenomenon of the globalization cultural continuum. *Kultura Ukrainy*, 71, 7–16. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.071.01> [In Ukrainian].
- Sheiko, V. M., Kushnarenko, N. M. (2020). *Cultural and art studies: theory and methodology*. Kharkiv State Academy of Culture. [In Ukrainian].
- Taft, R. (1981). The role and personality of the mediator. In S. Bochner (Ed.), *The Mediating Person: bridges between cultures*. Schenkman. [In English].
- Vivelo, F. R. (1978). *Cultural Anthropology: Handbook: A Basic Introduction Paperback*. McGraw-Hill Education. [In English].
- Vygotskii, L. S. (1982–1984). *Collection of Works*. (Vol. 1–6). [In Russian].
- Williams, R. M. (1972). Conflict and Social Order: Research Strategy for Complex Propositions. *Journal of Social Issues*, 28, p. 11–27. [In English].
- Zarate, G., Gohard-Radenkovic, A., Lussier, D., Penz, H. (2004). *Cultural Mediation in Language Learning and Teaching*. Council of Europe. Strasbourg Cedex. [In English].

Надійшла до редколегії 17.06.2021